

honestarent (1). Dira inle adversus Ecclesiam orta persecutio, quæ in dies acrior fit, apud eos scilicet qui non modò *tolerantiæ* nomen pleno ore deprædicant, sed etiam culti politiquè haberi volunt et appellari (2).

314. Quibus ita constitutis, propositionis nostræ veritatem evincere operosum non est. Etenim jura omnia æquitatis postulant ut nemo quâvis ratione ea agere compellatur, quæ fidei quam profitetur, quæ reluctantis conscientiæ sensui, quæ jussis auctoritatis legitime adversentur, quæque hostibus Ecclesiæ subsidio essent in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Atqui hæc planè agere sacerdotes catholicos acatholici homines compellunt, dum eos urgere nituntur ad nuptias mixtas benedictione aliòve ritu sacro honestandas neglectis canonicis legibus. Ergo.

315. Majorem hujus argumenti propositionem ne ab adversariis quidem nostris in dubium revocari posse existimamus. Ex iis enim ferè capitibus veteres christianæ religionis apologetæ ostenderunt ab imperatoribus ethnicis contra Christianos et leges iniquè fuisse latas et iniquissimè savitum (3); rursùm novatores illi qui initio seculi XVI *reformatores Ecclesiæ*, hoc est, perturbatores, dici voluerunt, cum se ad Ecclesiæ obedientiam adduci sentirent catholicorum principum auctoritate, nullum finem fecere clamorum et querelarum, hæc unâ de causâ, quòd fidei ac conscientiæ suæ obniti contra jus fasque cogentur; demùm iisdem clamoribus et querelis obstrepent nostris auribus ii ipsi qui nunc Catholicos vexant, si rerum conversione factâ, cogentur simile quidpiam à catholicis hominibus pati, quanquam utriusque ratione juris utantur admodum dispari (4).

316. Jam verò minor propositio æquè evidentissima est. Etenim quominus sacerdotes catholici nuptias mixtas sacro ritu cohonestent, prætermittis ecclesiasticis legibus, facit inprimis ea, quam profitentur, fides. Nam fides catholica docet, ut supra animadvertimus, nemini qui versetur extra catholicam Ecclesiam, spem ullam salutis reliquam esse. Igitur qui ejusmodi ducunt connubia, quin spondeant sese effecturos ut pars acatholica veram religionem amplectatur, et proles omnis ex matrimonio suscipienda in verâ religione instituat, ii perversè agunt atque im-

male matrimonium ineundo; 2º promissio ab eadem præstanda, quâ polliceretur fore ut soboles omnis catholice religionis institueretur. Cf. Exposit. cit., p. 7, 8, et ibid., docum. 17, p. 87, seqq.

(1) Has leges paulò post proferemus.

(2) Annales propterea ecclesiastici posteris tradent tres præcipuas persecutiones quas hoc seculo vertente passa est catholica Ecclesia, ab ethnicis in regno Tunchinensi, à schismaticis in imperio Russico, ab hæreticis in regno Borussico; simul tamen referent latas ab Ecclesiâ Christi victorias, quia scriptum est: *Et portæ inferi non prævalerunt adversus eam.*

(3) Cf. Tertull., Apologetic. n. 1 et 2; Justin., Apolog. n. 3, seqq., Minut. Felic., in Octavio, n. 33-38, etc.

(4) Cf. Jac. Gretzeri opuse, cui tit.: « *Judex et dux hæreticorum nostri temporis* », præsertim cap. 11 opp. edit. Ratisbon., tom. 17 p. 115, seqq.

piè, cum se ipsi ac sobolem suscipiendam exponant certissimo exitio. Quare eodem illo actu grave crimen admittunt, dicente Apostolo: *Qui suorum et matrem domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* (1). Immanem crudelitatem exerunt in liberos suos, quos non Christo, et castissima Christi sponsæ Ecclesiæ, sed Satanæ ejusque regno amplificando progignunt. Pessimam prævaricationem imitantur veterum Hebræorum, qui *immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis, et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculpilibus Chanaan* (2); imò eò pejores et crudeliores Hebræis sunt judicandi, quò animæ corporibus præstantiores sunt. Dum igitur sacerdotes catholici blanditiis, minis, vexationibus, mulcatione bonorum, exilio, carceribus adiguntur ad illicitas has nuptias ritu sacro honestandas, coguntur actu positivo probare id quod catholica fides tanquam scelus nequissimum improbat.

317. Coguntur præterea conscientiæ suæ leges prætergredi. Neque enim possunt illi nisi reluctante conscientia actum ponere, quem impium esse intelligunt, et vetitum ecclesiasticis legibus, cooperando positivè, ut aiunt, per sacri ritus exhibitionem, aliorum peccato et sacrilegio. Utra enim admittatur sententia de ministro Matrimonii, æquè ad Sacramenti profanationem concurrerent. Nam si sacerdotis ministerium illud sit, scienter Sacramentum conferrent positivè indignis; si verò sit contrahentium, conferrent positivum actum ad sacrilegiam ejusdem Sacramenti administrationem. Nefas utrumque et sacrilegum est.

318. Tertio coguntur leges infringere à legitima auctoritate decretas. Legitima enim auctoritas circa res merè spirituales, in quibus profectò continetur conjugiorum christianorum per sacrum ritum celebratio, nullâ ratione ad principes temporales pertinet, multò verò minus ad acatholicos, scilicet ethnicos, hæreticos et schismaticos, sed in unâ Ecclesiâ prorsus consistit. Cum igitur Ecclesia quovis tempore sacris legibus sacerdotibus interdixerit ne connubiis mixtis assistant, aut ritu sacro, aliòve exteriori actu ea probare videantur, nisi statuta canonum observentur, sequitur haudquaquam illis licere aliter agere, quin leges infringant à legitima auctoritate sancitas.

319. Quarto coguntur sacerdotes catholici subsidio esse Ecclesiæ hostibus in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Id quod liquet apertè 1º ab inspecto acatholicorum consilio in illis condendis legibus, quibus jubent liberorum institutionem viri arbitrio relinquendam esse, aut mares quidem paternâ, feminas verò maternâ religione informari (3), aut

(1) 1 Timoth. 5, 8.

(2) Ps. 105, 37, 38.

(3) Ut omnibus pateat ratio legislationis Borussicæ quæ pertinet ad connubia mixta, operæ pretium nos facturos credimus, si eam hic legentium oculis subjiciamus.

I. Antequàm ederetur Codex civilis regni Borussicæ, id quod contigit an. 1792, sponsis diversæ commu-

etiam sobolem omnem ex mixtis connubiis susceptam eâ religione innutriri debere, quæ potissima, sive, ut dici consuevit, dominans habeatur (1). Atqui conscientiam integram erat per *pacta*, quæ vocant *antenuptialia*, convenire inter sese, quâ religione proles esset instituenda. Matrum porrò catholicarum studium quo prolem suam imbuebant catholicis institutis, nihil ferè à maritis protestantibus retardabatur, utpote qui per id potissimum temporis *indifferentismum* sectantes, non valde erant de religione solliciti. Quam rem animadvertens legislatio Borussica, in Cod. civili, p. 2, tit. 2, § 74-84, sequentia edixit, § 76: Si parentes diversæ confessionis fuerint, masculi debent institui in religione patris usque ad ætatis an. 14, femina verò in religione matris. § 77: Hæc leges eludi nequeunt per aliquod antè pactum initum inter parentes. § 78: Cum parentes concordet inter se fuerint circa religiosam proli institutionem, nemo jus habebit sese intermiscendi.

II. Hic rerum status plenè immutatus est à regiâ declaratione, quæ data est die 21 nov. 1805. In eâ enim querelæ graves jactatæ sunt, quòd ex religiosa liberorum institutione domestica familiarum tranquillitas perturbaretur; tum verò sancitum ut in posterum omnes infantes institui deberent in religione patris, atque ut lex ista nullo modo à conjugibus pacto infringi posset. Nemo ausus est contradicere; quare decretum hoc eò facilius ad effectum perductum est, quòd *indifferentismi* labes hominum animos maximam partem pervaserat, clerus autem pro iniquâ temporum conditione conticuit. Atque huc certè spectant verba von Altestein quibus invocatur *præscriptio* in favorem legislationis Borussicæ adversus archiepiscopum Posnaniensem. Verùm cui tandem aut quando auditum est, vim ex unâ parte, metum ex alterâ constabillire titulum præscriptionis fundandæ? Præsertim cum antiqua consuetudo, ut idem archiepiscopus apertissimè ostendit, et nos infra videbimus, si unum aut alterum factum excipias, in quo vis injusta intercessit, constanter obtinuerit.

III. Interea provinciæ Rhenanæ Gallicæ ditioni subjectæ ex *concordato* seu conventionem an. 1801, in iis omnibus quæ ad religionem pertinerent, summâ libertate fruebantur; atque adeò cum, an. 1814, in potestatem venerunt regis Borussici, nihil in ipsis innovatum est. Duo etenim obsistebant maxime, tum Gallicæ legislationis ratio, quæ conjugibus in sobolis institutione libero jure uti concesserat, tum populorum in avitam religionem propensa admodum studia. Quare vicariatus generalis Aquisgranæ encyclicam epistolam, an. 1818, 24 jul., dedit ad clerum universum, quâ interdicebatur quævis *assistencia* ecclesiastica matrimoniis mixtis, nisi prius sponsi *formaliter* polliciti fuerint se institutos *totam* sobolem *absque exceptione* in religione catholicâ. Similes encyclicas litteras dederunt vicariatus Trevirensis et Monasteriensis ad clerum suarum diocesium. Denique post ipsos undecim annos, nempe 17 aug. 1825, promulgata est ordinatio aulica (*Cabinetts ordre*), quâ 1º praxis conformis juri canonico quæ ad hanc diem servata est in provinciis Rhenanis, est *abolita* et spectata ut *abusiva*; 2º clero catholico æquè ac protestantico interdicta; 3º decretum ut declaratio die 21 nov. 1805 promulgata posthac in provinciis etiam Rhenanis vigeat; 4º itemque ut pacta inter sponsos antea inita circa filiorum educationem irrita sint et invalida. Cum magna exinde turbatio orta esset, Borussicæ rex auctor fuit episcopis provinciæ Rhenanæ ut consulerent S. Sedem per epistolam ad eos datam, Berolini, 28 febr. 1828, de quâ mox dicemus. Cf. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, pag. 25, seqq., necnon *Esposizione documenti*, etc., pag. 1, seqq., docum. 1 et 2.

(1) Hæc rerum series in imperio Russico. Jam inde ab an. 1825, die 13 maii (quæ epocha notanda est,

lium hoc acatholicorum eò spectat, ut sectam suam latius amplificent in exitium catholicæ Ecclesiæ. 2º Ab luctuosâ experientiâ illarum regionum, in quibus talia connubia sanctionibus ecclesiasticis contemptis usurpata passim fuere: cum enim antea solam catholicam fidem profiterentur, easdem mox in provincias quas vocant *mixtas* degenerasse novimus (1), denique brevi temporis intervallo nullum propè retinuisse antiquæ religionis vestigium. 3º Ab ipso acatholicorum hominum facto: neque enim vexare adeò catholicos sacerdotes aggressi fuissent; idque in conspectu omnium gentium, quasi eos nihil puderet savitiæ suæ, nisi fixum animo destinatumque habuissent quovis pacto provehere initas ad Ecclesiam catholicam exterminandam politicas machinationes. Verùm non modò isthæc per seipsos conari omnibus artibus, sed etiam pastores ædificandæ christianæ plebi institutos velle cogere, ut sociam sibi operam adjungant, genus quoddam est crudelitatis et insanix nunquam hactenus auditum. Nam si neque hoc ab imperatoribus ethnicis tentatum, si neque ab Juliano illo Apostatâ excogitatum dixerim, nihil præter veritatem dicam.

320. Demùm ut illud quoque adjiciam iis quæ disserui confirmandis accommodatum, affirmo non posse acatholicos vi adigere sacerdotes ad connubia mixta ritu sacro honestanda, aut hæc eadem connubia tantâ contentione promovere, quin suis principiis valedicant, et à se ipsis dissentiant multò turpissimè. Asserunt enim vulgò posse Catholicos in eâ fide quam profitentur salutem assequi, illos autem è contrario *intolerantes* dictitant, quòd sentiant extra Ecclesiam catholicam salvum fieri neminem. Igitur non anima-

cum coincidat cum decreto dato 17 augusti ejusdem anni à rege Borussico circa matrimonia mixta), imperator Alexander in *dictâ*, quam nominant *Varsaviensi*, denunciaverat examen instituendum esse novi Codicis civilis ad politicam regni Poloniæ administrationem instituti. Imp. Nicolaus, an. 1827, Codicis hujus civilis et *ecclesiastici* primum volumen publicavit. Cum autem legibus quæ conjugia spectabant, clerus acriter obstisset, eæ in usum non fuere deductæ, sed in alterâ *dictâ* Varsaviensi habitâ, mense maio an. 1850, imperatoris jussu iterum excussæ. Secuti non multò post rebelles Poloniæ motus, quibus sedatis, idem imperator legem edidit, quæ ecclesiastici omnes jubebantur usitato solemnibus benedictionis ritu consecrare nuptias mixtas catholicos inter et schismaticos ineundas, ita ut qui secus facere audeat, læsæ majestatis crimine teneretur. Nota est præclara responsio à D. Gutkowski episcopo Podlachicæ generali Golowin reddita. Rursus per edictum (*ukase*), constituit ut proles omnis in Poloniâ orta ex conjugibus mixtis religione græco-schismaticâ imbueretur, et filii qui ante latum edictum nati essent cogentur ejurare catholicam fidem. Quamobrem pueri puellæque reluctantes in carcerem conjecti sunt, parentes quibus resistendi tantæ impietati animus fuit, in exilium acti; non pauca christianas matres, sanctissimarum martyrum quas antiquitas memorat fortitudinem imitantes, et catenis victæ, liberorum suorum exilium prosecutæ sunt.

(1) Unam hic provinciam Silesiam appellabo, quæ antequàm regis Borussici dominationi subiceretur, tota planè catholica erat, nunc autem Protestantibus numero ferè ac potentia Catholicis præstant.

rum studio, sive ut Catholicos ad salutem revocent, verum suæ sectæ propagandæ libidine et politicis quibusdam rationibus adducti, fraudulentum hoc consilium pervertendi Catholicorum mentes inierunt; atque dum verbis istorum *intolerantiam* damnant, iidem se produnt factis decantatæ ad eod. *tolerantiæ* acerbissimos inimicos (1).

(1) Huc videlicet spectat genus omne fraudum et malarum artium quibus utrumque regimen Russicum et Borussia, à pluribus retrò annis, obstinato consilio utitur ad religionem catholicam in illis provinciis funditus evertendam. Quæ moliti in hanc rem aggressique fuerint sive schismatici, sive Protestantes, ea paucis complecti nequaquam possumus; pauca tamen ab illis gesta commemorabimus, ex quibus unusquisque capere cæterorum conjecturam possit: Deleti ordines monastici; templa Catholicis per vim ablata atque heterodoxis concessa; novæ academiæ institutæ et seminaria extracta, in quibus clerici catholici doctrinis acatholicis erudiantur; cautum ut sedes episcopales vacuæ diuturnam pastorum orbitatem sustineant; novi in iisdem regionibus erecti episcopatus schismatici, qui nunquam vacui relinquuntur; episcopi catholici ac reliqui homines è clero spe et illecebris adducti ad veram Christi fidem deserendam; sacerdotibus qui ad schismaticos deficiant ducendæ uxoris per sacrilegum matrimonium, id quod antea vetitum fuerat, potestas facta; exilio mulctati qui in avita religione constantes reperti sunt, gravissimæ irrogatæ poenæ scriptoribus catholicis, qui se opponere machinationibus studuerunt; præmia è contrario collata iis qui adversus religionem catholicam satyras, mendacia, calumnias in libris inverecundos congressere, atque ejusmodi librorum pestis in omnem partem diffusa. Cujus quidem rei exempla proferre aliqua nobis sufficiat. Stourdza nescio quis, turpi edito opusculo cui tit.: «Consideratio super Ecclesiâ orthodoxâ Græco-Russâ,» nobilitatem generis assecutus est, et 20,000 rublorum quos dicunt munere donatus. Item Karamsin inter optimates ascriptus est, viginti possessionibus auctus, ditatusque ingenti summa 500,000 rublorum ob opus inscriptum: «Historia imperii Russici;» posterius hoc opus, cujus auctor furore impotens in Ecclesiam Romanam debacebatur, non modo tanquam classicum usurpatur in scholis publicis, sed etiam sumptibus imperii Russici in omnes propè usitatas nunc temporis linguas conversum est. Constantinus Oeconomus, quod an. 1835 Petropoli satyras conscripserit in religionem catholicam, non ita pridem propositus est ad episcopatum in novo Græciæ regno, qui tamen, ob effrontem ejus impudentiam et calumnias, ab ipso clero Græco repulsam sustinere debuit. Filaret præsens metropolita Moscoviensis, hortatu regiminis Russici dialogos composuit *inter dubitantem et persuasum de orthodoxâ Græco-Russicâ Ecclesiâ;* in his nihil omittit, quod invidiam possit in Ecclesiam Romanam concitare, eamque, abjectâ prorsus omni verecundiâ, accusat defectionis, sacrilegii, et tyrannidis. Porro hic liber Petropoli an. 1829 primò typis excusus, jussu imperatoris in omnia imperii gymnasia invecutus est, ut in usu catechismi historici ac dogmatici adhibeatur. Prætermitto iniquas artes, quibus homines agrestes coguntur ejurare catholicam fidem, ac, si repugnent, crudelissimo verberationis genere, quod ibi *knut* vulgò nominant, cædi jubentur, ita ut non pauci in medio cruciati vitam amittant. Hæc aliæque propè innumera, quorum documenta vulgarissima in omnium propè manibus sunt (cf. inter cætera *ukase* 10 febr. 1852, item aliud *ukase* datum paulò post, quo supprimuntur monasteria seu conventus 1946; *Ephemeridem ministerii interioris*, die 10 (22) febr. 1856; *ukase* quo erigitur episcopatus Græco-schismaticus 12 (24) jun. 1855; *ukase* 22 apr. 1854, item aliud 25 nov. 1855, circa conjugia mixta, etc., etc.), hæc, inquam, rei

321. Constat itaque quod demonstrandum assumpsimus, acatholicos nempe jura omnia æquitate violare, proindeque auctoritate suâ perniciosissimè abuti, dum cogere nituntur sacerdotes catholicos ad cohonestas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ neglectis ecclesiasticis legibus contrahuntur.

Difficultates.

322. I. Obj. 1° Reus efficitur qui leges patrias violare præsumit; ita porro se gerunt qui honestare recusant consuetis solemnitatibus connubia mixta iis cautionibus prætermisissis, quæ civilibus regni legibus non probantur. 2° Neque id immeritò, sive quia nulla externa potestas, cujusmodi est pontificia, immiscere se potest politicæ alicujus regni administrationi sine *placito regio*; 3° sive quia condiciones quas Catholici exigunt tolerantie adversantur, ac propterea conscientie libertati et paci tum publicæ tum domesticæ, atque discordias mutuas in familiis alunt. 4° Igitur istas *cautiones*, uti vocant, principes acatholici interdixere æquissimis legibus, quas si qui prætergredi audeant, meritis poenis jure mulctandi sunt ut pacis perturbatores ac læsæ majestatis rei. 5° Præterea nemo est qui nesciat quòd si fortè duarum potestatum auctoritas ex adverso concurrat, subditi teneantur sui principis auctoritati parere, alioquin status in statu constitueretur, 6° præsertim cum principis munus sit publico bono prospicere. 7° Nulla proinde æquitate jura acatholici lædunt, dum sacerdotes catholicos, omni-
sibus quibusvis cautionibus, ad connubia mixta consuetis ritibus honestanda adigunt. 8° Falsum est aut catholicæ religionis odio, aut suæ sectæ amplificandæ studio, quæ Catholicorum calumnia est, principes acatholicos ista jussisse; sed ex aliis planè causis iisdemque justissimis ad hæc jubenda ii fuere permoti. Ergo.

323. R. Ad 1. D. Reus efficitur qui leges patrias violat justas, C.; injustas, quasque propterea salvâ conscientia servare nequit, N. Jamverò tales leges illæ censeri debent, quibus aliquid vel præcipitur, vel prohibetur quod adversatur religioni quâ nihil an-
quiuis homini esse debet. Igitur qui metu poenarum his legibus obtemperaret, ille religioni in re gravissimâ injurius atque in seipsum iniquus, non modo imbecillitatis, sed etiam impietatis pessimum exemplum pro-

catholicæ subvertendæ geruntur in imperio Russico. Horum exitus ejusmodi fuit, ut plus quam sexages centena millia (vulgò 6 *milliones*) Catholicorum avulsi jam sint, dimidii ferè seculi spatio, ab unitate catholice! Quod ad regnum Borussia attinet, ne in similibus enarrandis videar esse prolixior, adeat qui cupit ista cognoscere op. cit.: *Collectiones ad historiam ecclesiast. sec. XIX, in Germania, etc., Augustæ Vind.* 1855, cui tamen plura additamenta fieri possent.

Utrumque tamen hoc gubernium, die 12 sept. an. 1772, publicè, solemniter ac sanctè promiserat, permissurum se novis subditis liberum omnino religionis exercitium; sequè pariter solemnè fide obstrinxerat servando tractatui anni 1770, quem *Pacta conventa* nominare solent, ut scilicet religio, cultus et disciplina ecclesiastica in provinciis à se recens acquisitis conservaretur, in *statu quo*, ut aiunt, nihil autem attentaretur unquam in posterum, quod pervertere statum illum aliquâ ratione posset.

deret. Et sanè si quæ obijcitur ratio suâ veritate constaret, potuissent pariter imperatores ethnici, ariani, Iconoclastæ de violatis patriis legibus Christianos atque Catholicos incusare, dum hi detrectabant aut thus adolere idolis, aut arianismum, reliquasque hæreses profiteri, quod nemo sanus dicet. Porro lex quæ vetat sacerdotibus quominus benedictione aliove ritu sacro honestent nuptias mixtas, neglectis cautionibus præscriptis, ab Ecclesiâ constituta est juxta potestatem sibi divinitus attributam ad religionem tuendam; hinc eam legem prætergredi scelus nefarium est. Quamobrem cum ecclesiastica potestas civili opponitur, in iis maximè à quibus integritas religionis pendet, tenetur quisque ex conscientia auctoritati ecclesiasticæ, quæ sola est in rebus spiritualibus legitima, obtemperare, civili autem *passivè* resistere. Hoc ab innumeris etiam catholicæ fidei martyribus factum accepimus, quibus in ore fuit præclara illa vox: *Oportet obedire Deo magis quàm hominibus*, et: *Reddite ergo quæ sunt Cæsari, ET quæ sunt DEO*.

324. Ad 2. N. Tum quia juxta professionem religionis catholicæ pontificia auctoritas dici nequit externa respectu quorumcumque fidelium; nam Christus Petro ejusque legitimis successoribus omnes prorsus agnos et oves suas pascendas commisit juxta illud Joan. 21, 15-17: *Pasce agnos meos... pasce oves meas*; tum quia Romani pontifices, ut paulò ante diximus, non constituerunt leges illas, sed earum urgent executionem, utpote earum custodes et vindices. Cum verò concilia canonicas leges ediderunt, ignotum adhuc erat novum illud de *placito regio* commentum, quod postremis his temporibus ab aulicis scriptoribus invecutum est. Quòd si absurdum est affirmare Ecclesiæ leges, quæ pro objecto habent res merè spirituales, vim obligandi mutuari à *placito regio* principum etiam catholicorum, quantum magis absurdum et absonum est asserere vim illam leges ecclesiasticas mutuari à sanctione principum acatholicorum, hæreticorum videlicet, schismaticorum aut infidelium!

325. Ad 3. D. Condiciones illæ adversantur *tolerantiæ religiosæ* seu professioni p̄fomicæ veræ et falsæ religionis, erroris et veritatis, C.; *tolerantiæ politicæ* seu *civili*, N. Possunt quidem acatholici pro ingenii sui libidine religionem eudere, dogmata contraria miscere, ex Lutheranâ et Calvinisticâ sectâ tertiam nescio quam utraque absurdior em consuere quam *evangelicam* (1) nominant; non enim in magno discrimine

(1) Tali denominatione insignita est nova, ut vocant, forma religiosa quam Fridericus Guillelmus III, rex Borussia invexit, ac in nova sua *Agenda* suis subditis Protestantibus servandam proposuit. Plura hic observari possent, quæ vel invito in mentem subeunt. Verum ea ita silentio premo, ut prætermittere nequeam consuevisse veteres hæreticos fecum facere imperitis, speciosi alicujus nominis usurpatione. Sanè S. Augustinus, in lib. de *Hæresibus, ad Quodvultdeum*, inter cæteros n. 59 recenset *Angelicos*, et n. 40, *Apostolicos*. Magnifica tamen hæc nomina efficere non potuerunt, ut magniloqui illi aut non essent aut non haberentur hæretici. Adeò verum est magna nomina rerum naturam non immutare!

ponendum est sive unum sive alterum errorem profiteantur, sive etiam plures simul; at id nequeunt præstare Catholici, quibus unica vera religio est, ad exclusionem absolutam quarumcumque sectarum et errorum, dicente Apostolo Eph. 4, 5: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*. Istud tamen non impedit quominus politicè omnes tolerantur. Quòd si adversarii adeò solliciti sunt de conscientie libertate, quare hanc adimunt sacerdotibus catholicis, eos cogendo ad id præstandum quod ipsi salvâ conscientie libertate præstare non possunt? Si adeò ipsis cordi est pax publica et domestica, quare tantâ animorum contentione promovent conjugia mixta, quæ norunt cum pace consistere non posse (1)? Pax illa quam acatholici vellent obtrudere quovis bello periculosior est: eò quippe spectat, ut sensus omnis religionis ex animis hominum radicibus evellatur. Cæterum quoniam feminarum acatholicarum penuria non est, eas sibi poterunt acatholici in matrimonium jungere, et cum eisdem pacatè tandem et tranquillè vivere. Quid quod ipsi optimè norunt quibus obligationibus Catholici teneantur, ut licitè valeant mixta inire conjugia? Igitur cum se ultrò iisdem conditionibus subjiciant, non est cur de domesticis dissidiis conquerantur, si ejusmodi condiciones pars catholica pro suo jure servare velit.

326. Ad 4. N., ut patet ex modò dietis; præsertim si principes isti acatholici, qui tales leges ferunt aut tulerunt, solemnè pacto se astrinxerint ad conservandam suorum subditorum religionem in *statu quo* eam reppererunt, ac se obligaverint ad nullas invehendas novitates contra disciplinam et praxim, quæ prius in illis regionibus obtinebant. Violati proinde fœderis rei dicendi sunt qui secus agunt, ac propriâ auctoritate abuti contra omnia æquitate jura. Rationes seu motiva, quæ postea adducuntur ad innovationes honestandas et violentias quas exercent, sunt illa ipsa quæ in *Æsopianis* fabulis lupus ingerit adversus agnum, aut leo in partitione prædæ. Quod verò adjicitur de perturbatione pacis ac læsæ majestatis crimine, solidius fundamentum non habet; siquidem ipsi principes acatholici sunt, qui tranquillum rerum statum, qui prius vigeat perturbârunt, omnia susdeque verterunt, leges conficiendo quæ illas conscientia ac salvis juribus naturali, divino et ecclesiastico servari nequeunt. Sibi propterea imputare debent, si sacerdotes catholicos reluctantes experiuntur. Quare non magis perturbatores ac læsæ majestatis rei dicendi sunt catholici sacerdotes dum renunt latis ejusmodi legibus obtemperare, quàm perturbatores ac rei læsæ

(1) Ut zeli hujus immoderati unum aliquod exemplum referamus, notum est ex op. cit. *Collectiones ad hist. eccl. sec. XIX, in Germania, etc.*, pag. 63, regimen Borussia innumeros juvenes Protestantes destinare ad officia civilia et militaria obeunda in regionibus seu provinciis purè catholicis, ut scilicet puellarum genere atque opibus præstantium sibi poscant connubia, atque ita in illis provinciis primariæ ac nobiles familie, quæ civitatum firmamenta sunt, incipiant lue protestanticâ depravari.

majestatis dicendi essent antiqui martyres, qui idola colere, aut arianam aliasve hæreses profiteri, secus ac postulare imperatorum edicta, detrectabant. Nec verò æquiori juri principes acatholici Catholicos in præsentis pœnis afficiunt, quàm olim ethnici et hæretici in Christianos et Catholicos suppliciis adhibitis desævirent. Par utrobique ratio omnino est, cum utrobique agatur de libertate conscientie tuenda.

527. Ad 5. D. Si princeps non prætergrediatur suæ potestatis limites, Tr. vel C.; si eos prætergrediatur, ut in casu nostro, N. Objectum enim de quo præsentem quæstionem institutum est merè spirituale, atque adeò alienum prorsus à potestate politica; alioquin si principes acatholici cogere possent sacerdotes catholicos ad impertendam illicitam benedictionem, seu, quod idem est, ad probanda conjugia, quæ Ecclesia innixa juri divino et naturali detestatur, possent eodem jure potestatem exercere in Sacramenta reliqua (1), in veritates dogmaticas quæ ipsis non probantur, et, ut uno verbo complectar omnia,

(1) Ne videat aut conjecturis, aut suspicionibus indulgere, ob oculos ponam particulam epistolæ quam Frid. Guillelmus ad quatuor episcopos dedit die 28 febr. 1828, quæ rex *evangelicus* dum eis facultatem facit, ut ad sedem apostolicam se convertant, responsione nullâ expectatâ, immisceat se iis rebus, quæ in totâ religione sanctissimæ sunt, secretis scilicet sacre confessionis arcanis. En ejus verba: «..... Cependant, pour calmer vos scrupules, je consens à ce que vous vous adressiez au Pape, auquel vous exposerez la question, et je donnerai l'ordre à mon ministre près la cour de Rome, de presser la décision pontificale. Dans la confiance fondée que cette décision favorable et pacifique ne se fera pas attendre, je veux bien suspendre la publication de quelques ordonnances, et surtout d'une loi pénale destinée à assurer l'exécution du décret du 17 août 1825, dans le cas où mes vœux espérances viendraient à être trompés. En attendant, je m'en repose sur votre zèle et sur votre vigilance pour qu'il ne se représente plus de ces irrégularités, qui, d'après votre opinion même et celle des autres évêques des provinces de l'ouest, n'ont pas de rapport avec la question des mariages sans réserve, et qui, d'après les lois fondamentales de ma monarchie, sont incompatibles avec l'ordre public et avec la liberté des consciences. De ce nombre sont d'abord le refus de publier, dans les églises catholiques, les bans de mariages de ceux qui ne veulent point prendre l'engagement dont j'ai parlé; et en second lieu, le refus de l'absolution, par lequel les prêtres catholiques punissent celui de leur communion dont le mariage a été béni dans une église évangélique, parvenant ainsi indirectement à arracher des deux époux une promesse forcée. Je ne puis et je ne dois plus souffrir un seul instant une atteinte si violente portée à la paix des familles et à la liberté de conscience, en dépit des lois. Ainsi donc, d'un côté, pour éviter d'exaspérer et de froisser les esprits; de l'autre, pour mettre le clergé dans l'impossibilité de dire que l'inviolabilité du secret de la confession ne lui permet pas de déclarer que le refus de l'absolution tient à une autre cause, et pour l'empêcher ainsi, non seulement d'échapper aux lois, mais encore de présenter sous un jour odieux une mesure indispensable à leur maintien, j'attends de vous que, convaincus de la nécessité des mesures à prendre, vous preniez celles que votre autorité épiscopale met à votre disposition, afin de prévenir de pareils abus, et de les réprimer s'ils venaient encore à se manifester.» Cf. op. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, etc., pag. 27, seqq.

profani homines fieri possent arbitri religionis divinæ. Hæc in religione, seu potius sectâ, ut aiunt, protestantica, quæ humani cerebri artificium est, locum habeant, per nos licet; at in religione catholica divinitus institutâ non habent. Quod autem adicitur, non debere constitui *statum in statu*, quædam est politico-rum cantilena quæ risum provocat, et fortassè iidem ipsi qui talia proferunt, quid sibi velint non intelligunt, nisi si contendant Evangelium ipsum in regionibus infidelium promulgari non debere, ne aliter *status in statu* constituantur.

528. Ad 6. D. Munus principis est prospicere publico bono per media legitima, C.; per media illegitima, N. Tale profectò principis munus est; ast nunquàm princeps publico subditorum suorum bono prospiciet, nec illud consequetur per leges quæ ipsis libertatem auferant profitendi sanctè integrèque catholicam religionem.

529. Ad 7. N. Omnia quin potius pessumdant. Etenim 1° apertè violant solennes promissiones, quibus, ut vidimus, se obstrinxerunt (1); 2° violant libertatem religiosam sacerdotum et sponsæ catholicæ, cui non amplius licet in matrimonio contrahendæ eâ uti juris æqualitate, quâ à lege evangelicâ donata est (2); 3° hæc violant quin consilium ullum aliud sibi propositum habere possint, quàm ut sacerdotes ipsos catholicos cogant sacrilegam conferre operam ad religionem catholicam evitentam. Nam hujusmodi benedictio ad valorem conjugii non requiritur, eum à servandâ formâ in ejus celebratione per concilium Tridentinum jussâ Pontifex dispensaverit; nec ut licitum possit reddere quod est illicitum suprà naturâ; nec ad conscientie pacem contrahentibus conciliandam, qui probè intelligunt ex benedictione per vim extortâ nullo modo adimi intrinsecam deformitatem conjugii contra omnia jura initis; nec demùm exigi potest, ut contrahentium votis, satisfiat; nam pars acatholica eo ritu qui à suo protestante ministro peragitur contenta, hujusmodi benedictionem contemnit; pars verò catholica negligit, quippe quæ novit

(1) Hanc solennem promissionem in mentem revocat regi Borussiae arch. Posnaniensis Dunin, in literis ad eundem datis die 28 octob. 1857, scribens: «Lorsqu'en 1815 votre majesté prit de nouveau possession du grand-duché de Posen, elle fit, le 15 mai de la même année, aux habitants de ce grand-duché cette promesse solennelle: *Votre religion sera maintenue.*» Cf. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, etc., p. 74. Cf. præterea quæ de promissionibus Catharinae et Friderici II factis an. 1772 paulò ante scripsimus.

(2) Cf. cl. Joan. Joseph Ignat. Dollinger prof. ord. theologiae in Universitate Monachiensi egregium opusc., cui tit.: *Ueber gemischte Ehen. Eine Stimme zum Frieden*, seu: *De Matrimonii mixtis, Vox pacis*, edit. à Regensburg., 1858, pag. 20. Sæpè posthæc hoc opusculo utar, cum ejus auctor non minùs doctus et eruditus sit quàm sincerus catholicus. Divinâ Providentiâ factum est, ut difficillimis his temporibus Universitas Monachiensis instructa sit professoribus doctissimis et sanâ doctrinâ pollutibus, qui sese opponere valeant inanibus conatibus et perversis machinationibus adversariorum Ecclesiæ catholicæ. Inter eos distinctum occupat locum Dr. Goerres, quem verè vocaveris *evangelicorum malleum*.

sine tali benedictione matrimonium validum constare. Unum igitur illud restat, quod velint principes acatholici sacerdotes cogere, ut extrinsecâ quâdam sacri ritus specie ostendant probare se et publicè honestare hæc illicita conjugia; seu, quod idem est, apertè profiteantur nihil illegitimum in hisce nuptiis reperiri, et ad *Protestantismum* provehendum nefario ministerio concurrant (1).

530. Ad 8. D. Si verba attendantur, C.; si facta, N. Nunquàm profectò dicent acatholici consilia cogitationesque suas ad rem catholicam subvertendam spectare; imò verò si loquentes illos audias, tutores se catholicæ religionis esse, ac, si superis placet, defensores etiam atque patronos verbis amplissimis predicabunt (2). Verùm si animum adjungamus ad ea facta expendenda, quæ lapsu temporis contingunt, tum demùm intelligemus, quò pertineat catholice rei ab istis suscepta defensio. Videbimus enim religionem catholicam in multis regionibus in quibus olim florentissima existit, nunc hisce tutoribus ac patronis ad interitum ruere (3). Atque in aliis etiam provinciis quæ sub istorum hominum imperio continentur idem exitus foret certissimè pertimescendus, nisi supernus quidam animi vigor, quo novitatibus acriter resistent, sacerdotum pectora communiaret. Quanquàm neque illud omnino verum est, adeò astotè sua consilia acatholicos moliri, ut quò intenduntur non innotescat (4). Cæterùm si talia adversus se tentari fortè à principibus catholicis animadverterent, clamoribus implerent omnia; at cum illi eadem faciant, rem æquissimam, causamque justissimam ex eorum verbis taciti æstimare debemus.

531. II. Obj. Atqui leges quæ cogunt sacerdotes

(1) Cf. Doellinger, op. cit., pag. 9, seqq.

(2) Sanè von Altestein, Bunsen, et ephemerides mercede conductæ certatim extollunt benignitatem munificentiam, clementiam summam, præclarè gesta à regimine Borussiae in gratiam religionis catholicæ. Eadem ratione quâ olim clementia regiminis Anglici sub Elisabethâ ad sidera tollebat, dum sanguine Catholicorum Angliâ redundaret. At postea altera femina protestans D. de Staël eam nuncupavit *Tiberium feminilem*.

(3) Recolantur quæ paulò ante attulimus de statu religionis catholicæ in ditionibus Russicâ et Borussiae.

(4) Hujus rei documentum luculentissimum exhibet quoad Borussiae epistola, quæ regis jussu data est ad quemdam provincie consiliarium protestantem, eò quòd filium suum siverit ad religionem catholicam informari. «J'ai appris, scribitur, que vous avez fait élever dans la religion catholique votre fils...., quoique vous apparteniez vous-même à la religion évangélique. Bien qu'une telle conduite puisse invoquer sa justification dans les lois, je ne puis m'empêcher de vous déclarer que vous avez montré par là pour votre religion une indifférence coupable, qu'il est de mon devoir de blâmer.» En quò teudat istorum zelus! Cf. *Ami de la religion*, 5 juin 1858. Quoad Russiam verò alterum non minùs luculentum documentum suppeditat edictum (*ukase*) datum ab imp. Nicolao die 2 januar. 1859, relatum ab *Ephemeride officiali Petropolitana* atque insertum in *Ephemer. Augustæ vindelic.* die 19 ejusd. mensis. Hoc imperiali decreto integra promittitur libertas cunctis ad metalla aliaque opera publica damnatis, qui *profiteri velint religionem dominantem* (istorum damnatorum plerique sunt catholici Poloni utriusque ritus, Græci nempe et La-

catholicos ad consecranda sive benedictione sive alio ritu sacro mixta conjugia, etiam quando sponsi detrectant se obstringere ad instituendam omnem sobolem in religione catholica, innituntur principiis justitiæ et æquitatis. Ac 1° innituntur perfectâ conditionis paritate, quæ intercedere debet inter utriusque *confessionis*, catholicæ scilicet et acatholicæ, contrahentes; minister enim protestans nullam exigit sponsonem ut sponsis benedictionem impertiat, ergo neque eam exigere debet sacerdos catholicus; alioquin si ab utroque denegaretur benedictio, nullus jam esset reliquus conjugii mixtis locus, quod quidem magnum civili societati detrimentum importaret (1); 2° innituntur patrocinio quod princeps suscipere debet cujuslibet religionis, quam sui subditi sectantur, et maxime *dominantis*, uti solemus vulgò dicere. Admissâ enim cautione quam Catholici exigunt, ii conditione uterentur multò meliore, opesque suæ religionis non modò confirmarent, sed etiam auferent. Huc sanè tendit Ecclesia catholica, quæ hæc ratione promovet eam quam vocant *tacitam reformationem*, quæ sensim quidem, ast certò illam evertet, quam tercentum abhinc annis majores nostri tanto studio peregerunt (2); 3° innituntur ipsis Catholicorum principiis; ideò enim juxta catholicam doctrinam nequeunt sacerdotes impertiri ejusmodi benedictionem nuptiis mixtis absque præviâ sponsonem, quia illæ adversantur fini præcipuo conjugii christiani, quod dignitate Sacramenti à Christo auctum est, nempe: *Ut populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur, atque educaretur*, uti loquitur Catechismus Romanus (3), seu ad conservationem et augmentum Ecclesiæ catholicæ. Atqui hæc eadem ratio æquè militat pro ministris protestantibus, cum etiam Ecclesia protestans velit ut conjunctio matrimonialis juvet ad doctrinæ suæ fines latius augendos, ac propterea protestantes ministri quoque munere et religione teneantur efficere, ut proles instituat in religione *evangelicâ* (4). Quæ cum ita se habeant, patet 4° posse quidem sacerdotes catholicos, prout leges iis ultrò permittunt, hortatibus inducere partem catholicam ne sinat prolem institui in aliâ religione, minimè verò posse ab utroque contrahente exigere formalem, ut vocant, pollicitationem de instituendâ sobole omni in religione catholica, quod leges vetant; 5° secus agere esset acripi principio intolerantiæ et *fanatismi* aut superstitionis, quòd scilicet *nequeat Ecclesia impertiri benedictionem suam illi conjugio cujus proles damnationi educaretur* (5); 6° eò vel magis, quòd hæc non agatur de aliquo fidei articulo, sed

(1) Neque hic stetit imperatoris munificentia, sed apostatis præterea hic honos tribuitur, ut aureum numisma cæruleo lemnisco è collo pendens deferant, ad instar scilicet equestris insignis ordinis S. Annæ.

(2) Ita *Ephemerides univers. Rheni inferioris*, die 6 jan. 1858.

(3) Ita cit. *Ephemerides Rheni inferioris*, in art. inserto diebus 8, 9, 10, 11 feb. ejusd. anni.

(4) P. 2, cap. 8, sect. 1, n. 15.

(5) In cit. ephemer. loco cit.

(6) Ibid. in art. 6 januar.